

La *conquilla* de la sípia
(*ALDC*, VIII, 1770. La *conquilla* de la sípia)

Os, escut i barqueta són els mots més estesos per a designar la *conquilla* o ‘closca calcària interna que cobreix el dors de la sípia’. *Os*, del llat. vg. ŌSSUM (cl. ōs, ōssis), del significat originari de ‘peça dura que forma part de l’esquelet’, va passar, per metàfora, a ‘conquilla’, sovint amb el determinant referit al nom del cefalòpode: *os de sépia* 16, 121, *os de la sépia* 29, 167, *os de sípia* 44, 64, *os de sipi* 5 (doc. s. XVI; *sépia/sípia*, der. de SEPIA, pres del gr. ΣΕΠΙΑ, cf. mapa 1113); la mateixa imatge es troba en el fr. *os de seiche* i en l’it. *osso di seppia*. *Escut* deriva del llat. SCŪTUM ‘gran escut oblong’ (oposat a CLIPEUS ‘escut rodó’) que, també per metàfora, ha designat la *conquilla*, amb semblant especificador: *escut de sépia* 56, *escut de la sépia* 156, *escut de sípia* 68; eventualment la comparació s’ha fet amb una arma ofensiva com l’espasa (*espasa* 70 < llat. vg. SPADA, cl. SPATHA ‘espasa ampla i llarga’, i aquest, del gr. SPÁTHĒ), per la forma aplanada. *Barqueta* és un dim. de *barca*, del llat. tardà hispànic BARCA, amb la var. alg. *balqueta* 85, per l’habitual rotacisme de la bategant, i la forma masculina *barquet* 84, 190, dim. de *barco*, a més de les var. sintagmàtiques *barqueta blanqueta* 163 i *barqueta de la sépia* 135; a notar que *barqueta*, amb aquest valor, és absent tant del DCVB com dels diccionaris valencians.

Altres significants són de caràcter local referents

a: a) l'embolcall calcari: *esclova* 84,

var. de *clova*, del cèltic

KNÖWA 'nou (fruit
de la noguera)',

amb acomodació del grup originari al cat.; *cloasca* 33, probable resultat d'un encreuament de *casca* 'clofolla', der. de *cascar* (< llat. vg. *QUASSICARE, der. de QUASSARE 'sacsejar'), amb *clova*; *conxa* 170, manlleu al cast. *concha* (< llat. tardà CŌNCHŪLA, dim. de CŌNCHA 'conquilla'); *b)* un estri pla i allargat: *paleta* 127, dim. de *pala* (< PALA); *c)* el color blanc de la conquilla equiparat al de l'hàbit d'una religiosa: *mongeta* 150, dim. de *monja*, f. de *monjo* (< llat. vg. MONĬCUS < llat. tardà MONĀCHUS ← gr. MONAKHÓS 'sol, solitari'); recordem que una motivació possible de *mongeta* 'fruit de la mongetera' (*monja* en ross.) és també el seu color blanc comparat amb l'hàbit d'algunes monges. Cal notar que un dels noms normatius, *conquilla*, no fa acte d'aparició en els nostres resultats; el mot derivaria del llat. vg. *CONCHYLIA, f. de CONCHYLĪUM 'cloasca; porpra' (← gr. KONKHULION), com el fr. *coquille* (Bruguera, 1996; DELL), però, segons el *DECat*, podria ser d'origen preromà *KAKLOUSL-/*KLAKOUSL-, possible origen també de *caragol*. *Sépia* 120, 175 sembla una resposta inadequada.

Escut s'estén per la costa del cat. or., del val. i del bal.; *os* ocupa sobretot poblacions interiors del Principat, mentre que *barqueta* i, menys, *barca* cobreixen una àrea important del val., l'alg., el mall. i algunes poblacions tarragonines.

Són mots normatius *conquilla*, des del *DOrt*, 1917; *escut* i *barca*, que figura entre els “diferents objectes semblants per llur forma a una barca”, des del *DGI*, 1932.

